

ΣΠΗΛΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΙΣ ΜΗΛΟΝ

Ὑπὸ Ἀννας Πετροχείλου

1) ΣΜΑΡΑΓΔΕΝΙΑ ΣΠΗΛΙΑ Ἡ " Σ Υ Κ Ι Α Σ , ,

Ἄριθ. Σπηλ. Μητρώου 3931

Θέσις: Ἡ Μήλος εἶναι ἡ νοτιωτέρα νῆσος τῶν δυτικῶν Κυκλάδων καὶ πρωτεύουσα ἐπαρχίας. Περιλαμβάνει: Σίφνον, Κίμωλον, Σίκινον καὶ Φολέγανδρον.

Συνδέεται —πρὸς τὸ παρὸν— μόνον ἀτμοπλοϊκῶς μετὰ τοῦ Πειραιῶς, καθημερινῶς —πλὴν Πέμπτης— κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας. Διάρκεια ταξιδίου ὥραι 8 (90 ναυτ. μίλλια).

Προβλέπεται συντόμως ἡ σύνδεσις τῆς μετὰ τὰς Ἀθήνας καὶ ἀεροπορικῶς.

Ἀδάμας, ὁ λιμὴν τῆς Μήλου

Τὸ σπήλαιον εὑρίσκεται εἰς τὰ Ν. Δυτικά παράλια τῆς νήσου εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μονῆς Ἁγ. Ἰωάννου. Ὑπάγεται εἰς τὴν Κοινότητα Ἀδάμαντος λιμένος τῆς Μήλου, Νομοῦ Κυκλάδων.

Προσπέλασις: Ἡ προσπέλασις τοῦ Σπηλαίου πραγματοποιεῖται μόνον διὰ βενζινοπλοίου ἀπὸ τὸ χωρίον Ἀδάμας. Διάρκεια ταξιδίου 2 ὥραι περίπου (12 μίλλια).

Παραδόσις: Κατὰ τὴν παράδοσιν τὸ σπήλαιον ἐχρησιμοποιεῖτο —κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς σκλαβιάς— ὡς κρησφύγετον τῶν πειρατῶν. Ἐπίσης ὡς ἀσφαλὲς καταφύγιον τῶν μικρῶν βενζινοπλοίων κατὰ τὰς αἰφνιδίας κακὰς καιρικὰς συνθήκας.

Ἴσ τ ο ρ ι κ ό ν: Λόγω τοῦ ἀξιολόγου ὄρυκτοῦ πλούτου τῆς, ἡ Μῆλος ἔχει μελετηθῆ λεπτομερῶς ἀπὸ γεωλογικῆς πλευρᾶς. Ἀπὸ σπηλαιολογικῆς ὁμῶς τοιαύτης δὲν εἶχε γίνεи οὐδεμία συστηματικὴ ἔρευνα μέχρι σήμερον.

Αἱ μόνα: γνώσεις μας περὶ τῶν σπηλαίων τῆς νήσου προήρχοντο ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα στοιχεία εἰς τὸ Σπηλαιολογικὸν Μητρώον τῆς Ἑλληνικῆς Σπηλαιολογικῆς Ἐταιρείας, συλλεγέντα ἀπὸ πληροφορίας καὶ σχετικὰς δημοσιεύσεις ἐντυπώσεων.

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μας εἰς Μῆλον τὸν Ἰούλιον τοῦ 1972 —κατόπιν προσκλήσεως ἐκ μέρους τοῦ κατοικοῦ Ἀδάμαντος ὀδοντιάτρου κ. Ἄντ. Μαυρογιάννη— μᾶς ἐδόθη ἡ εὐκαιρία ἐξερευνήσεως καὶ χαρτογραφήσεως μερικῶν σπηλαίων τῆς νήσου. Μὲ τὴν ἰδίαν εὐκαιρίαν ἐχαρτογραφήθησαν καὶ αἱ κατακόμβαι αὐτῆς.

Εἰς τὴν προσπάθειάν μας συνετέλεσεν ἀποτελεσματικὰ ἡ συμβολὴ κυρίως τοῦ κ. Μαυρογιάννη, τοῦ Συλλόγου τῶν ἐν Πειραιεῖ Μηλίων καὶ τοῦ κ. Γ. Γαίτανῆ ξενόδου Ἀδάμαντος.

Ἐπίσης ὁ δικηγόρος Μήλου κ. Μ. Κυρίτης, μᾶς παρέσχε πολυτίμους πληροφορίας διὰ σπήλαια τῆς Μήλου, μὴ καταχωρημένα εἰς τὸ Σπ. Μητρώον τῆς Ε.Σ.Ε..

Κατὰ τὴν χαρτογράφειν τῶν Κατακομδῶν ἐδοθήθησε ὁ φύλαξ ἀρχαιοτήτων κ. Α. Καραμῆτσος.

Στοιχεῖα ἐλήφθησαν: Βάου «Ναοὶ καὶ Ναὺδρια τῆς Μήλου» 1964, Ἰωσήφ Χατζηδάκη: «Ἱστορία τῆς νήσου Μήλου» 1927, Γ. Καμακάκη: «Ἐλευθερὴ Μῆλος» 1968.

Κατόπιν προσπαθειῶν μας, ἐκινηματογραφήθησαν ἐκ μέρους τοῦ Ε.Ι.Ρ.Τ. ὅλα τὰ ἀξιόθεατα τῆς νήσου, τὸν Ἰούλιον 1972, καὶ προσεβλήθησαν τὴν 30ὴν τοῦ ἰδίου μηνὸς (Ἐκπομπὴ Χρυσὴ γῆ).

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς δευτέρας ἐπισκέψεώς μας εἰς Μῆλον διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν, ἐλήφθησαν στοιχεῖα πρὸς ἐκπόνησιν μελέτης τουριστικῆς ἀξιοποιήσεως τῆς «Σμαραγδένιας Σπηλιάς» ἢ «Συκιάς», καὶ τῶν «Θαλασσιῶν Μετεώρων» ἢ «Κλέφτικου» τὴν 8ην Ἰουλίου ἐ.ξ., μὲ τὴν συμπαραστάσιν πάντοτε τοῦ κ. Ἄντ. Μαυρογιάννη.

Π ε ρ ι γ ρ α φ ῆ τ ο ὺ Σ π η λ α ί ο υ: Ἡ εἴσοδος τοῦ σπηλαίου, ἀψιδωτοῦ σχήματος, ἔχει πλάτος 20 X 5 μ. ὕψος περίπου.

Τὸ «πρῶτον τμήμα» του μήκους 20 μ.π. ἔχει εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ ἴδιον περίπου πλάτος τῆς εἰσόδου, μὲ συνεχῶς αὐξανόμενον ὕψος ὀροφῆς.

Εἰς τὸ κέντρον του ἀρχίζει νὰ διευρύνεται πρὸς τὰ δεξιὰ ἀκόμη 5 μ. διὰ νὰ περιορισθῆ εἰς τὸ τέλος εἰς 16 μ. πλάτος περίπου καὶ ὕψος ὀροφῆς 8 μ.π.

Ἀπὸ τὸ σημεῖον αὐτὸ —«Δεύτερον τμήμα»-- τὸ σπήλαιον ἀρχίζει νὰ διευρύνεται προοδευτικῶς καὶ πρὸς τὰς δύο πλευρὰς του, σχηματίζον τεράστιον θάλαμον μήκους 90 μ. X πλάτος 70 μ.

Εἰς τὸ τέλος του —ἀπὸ τὸ κέντρον πρὸς τὰ ἀριστερὰ— ὁ θάλαμος συνεχίζεται εἰς μῆκος ἀκόμη 25 μ. σὺν ἐσοχῇ μὲ ὕψος ὀροφῆς 35 μ.π.

Ὁ δεξιὸς τοίχος τοῦ «Δευτέρου τμήματος» εἶναι κατακόρυφος ὕψους 40 μ.π. Πρὸς τὸ τέλος του διανοίγεται ἐσοχὴ μήκους 12X25X4 μ.π. (μῆκος, πλάτος, ὕψος).

Ὁ ἀριστερὸς τοίχος εἶναι: πολὺ ἀνηφορικός, ὕψους 25 μ.π. μὲ θράχους εἰς τὴν

βάσιν του, ὁ δὲ κεντρικὸς τῆς ἔσοχῆς εἶναι θολωτὸς ὕψους 35 μ.π.

Ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ εἰς μῆκος 100 μ.π., ὁπότε ἀρχίζει ἄμμος μῆκους 12 μ. ἣ ὁποῖα καλύπτει ὅλο τό, πρὸς τὰ δεξιὰ τμήμα τοῦ σπηλαίου. Μερικὰ μέτρα πρὸ τοῦ δεξιοῦ τέλους τῆς ἄμμου καὶ εἰς βάθος 0,50 μ. ρέει πρὸς τὴν θάλασσαν πόσιμον ὕδωρ.

Εἰς τὸ ἀριστερὸν τμήμα του, —πρὸ τῆς ἔσοχῆς— σωσσωρευμένοι ὀγκώλιθοι σχηματίζουν λόφον ὕψους 15 μ.π., ὁ ὁποῖος πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἐνώνεται μετὰ τὸν ἀριστερὸν τοῖχον τοῦ θαλάμου, πρὸς δὲ κατ' εὐθείαν γραμμὴν, τελειώνει ὀλίγα μέτρα πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἔσοχῆς.

Σμαραγδένια σπηλιὰ ἢ «Συκιά»

Τὰ ὕλικά τοῦ λόφου προέρχονται ἀπὸ τὴν κατὰπτωσιν τοῦ μεγαλύτερου τμήματος τῆς ὀροφῆς τοῦ σπηλαίου ὕψους 40 μ.π.

Διὰ τοῦ λόφου, πρὸς τὸ ἀνώτατον τμήμα τοῦ ἀριστεροῦ τοῖχου τοῦ Θαλάμου (ἀκάλυπτον) δημιουργεῖται ἔξοδος ἢ εἴσοδος —διὰ ξηρᾶς ἐκ τῶν ἄνω— μετὰ θαυμασίαν θέαν πρὸς τὸ πέλαγος.

Ἡ πτώσις τῆς ὀροφῆς τοῦ «Δευτέρου Τμήματος» ἀντὶ νὰ δλάψη συνετέλεσε εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σπηλαίου, διότι αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες εἰσχωροῦσαι καθ' ἕλλην σχεδὸν τὴν ἡμέραν, προσδίδου εἰς τὰ ἕσυχα πάντα νερὰ του, τὸ σμαραγδένιο χρῶμα εἰς ἕλας του τὰς ἀποχρώσεις, δημιουργώντας περιβάλλον μυθικῆς ὠραιότητος. Παράλληλα προσφέρεται διὰ θαλάσσια λουτρά καὶ ἡ ἄμμος του δι' ἡλιοθεραπείαν.

Σ π ή λ α ι ο γ έ ν ε σ ι ς : Τὸ σπήλαιον εἶναι διανοιγμένον ἐντὸς τόφου (ἠψαι-
στειογενὲς πέτρωμα) κατ' ἀρχὰς διὰ διαβρώσεως ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Ἐν συνεχείᾳ
διὰ τμηματικῆς πτώσεως τῆς ὀροφῆς του καὶ διὰ διαβρώσεως ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, (Αἰο-
λικὴ ἐξέλιξις) κυρίως μετὰ τὴν διάνοξιν τῆς ὀροφῆς του.

Δ ι α σ τ ἄ σ ε ι ς : Τὸ σπήλαιον ἐκτείνεται ἐν Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς, εἰς κατ'
εὐθείαν γραμμὴν μῆκος 130 μ.π. Τὸ μεγαλύτερον πλάτος του ἀνέρχεται εἰς 70 μ.π.
Τὸ μεγαλύτερον ὕψος ὀροφῆς του εἰς 40 μ. καταλαμβάνει ἑκτασιν 5.500 τ.μ. (τετρα-
γωνικὰ μέτρα).

Τ ο υ ρ ι σ μ ὅ ς : Τὸ σπήλαιον «Σμαραγδένια Σπηλιά» ἢ «Συκιά» ἂν καὶ δὲν ἔχει
σταλακτιτικὸν διάκοσμον, ἐν τούτοις ἐξαρχηρῆσθη ὡς μεγάλου διεθνοῦς τουριστικοῦ
ἐνδιαφέροντος διότι:

1ον. Εἶναι εὐμέγεθες μὲ ὄνειρῶδες περιβάλλον, κατάλληλον διὰ θαλάσσια λου-
τρά καὶ ἠλιοθεραπείαν ἐντὸς αὐτοῦ, πράγμα τὸ ὅποιον τὸ καθιστᾷ ὡς μοναδικὸν εἰς
τὸ εἶδος του εἰς ἔλλον τὸν κόσμον. Ἐπὶ πλέον ἔχει καὶ πόσιμον ὕδωρ.

2ον. Ἡ προσπέλασίς του διὰ θαλάσσης —μὲ βενζινοπλοῖον πού περιπλέει τὰς
δυτικὰς ἀκτὰς τῆς νήσου— προσφέρει: ἀλησιμονήτους εἰκόνας.

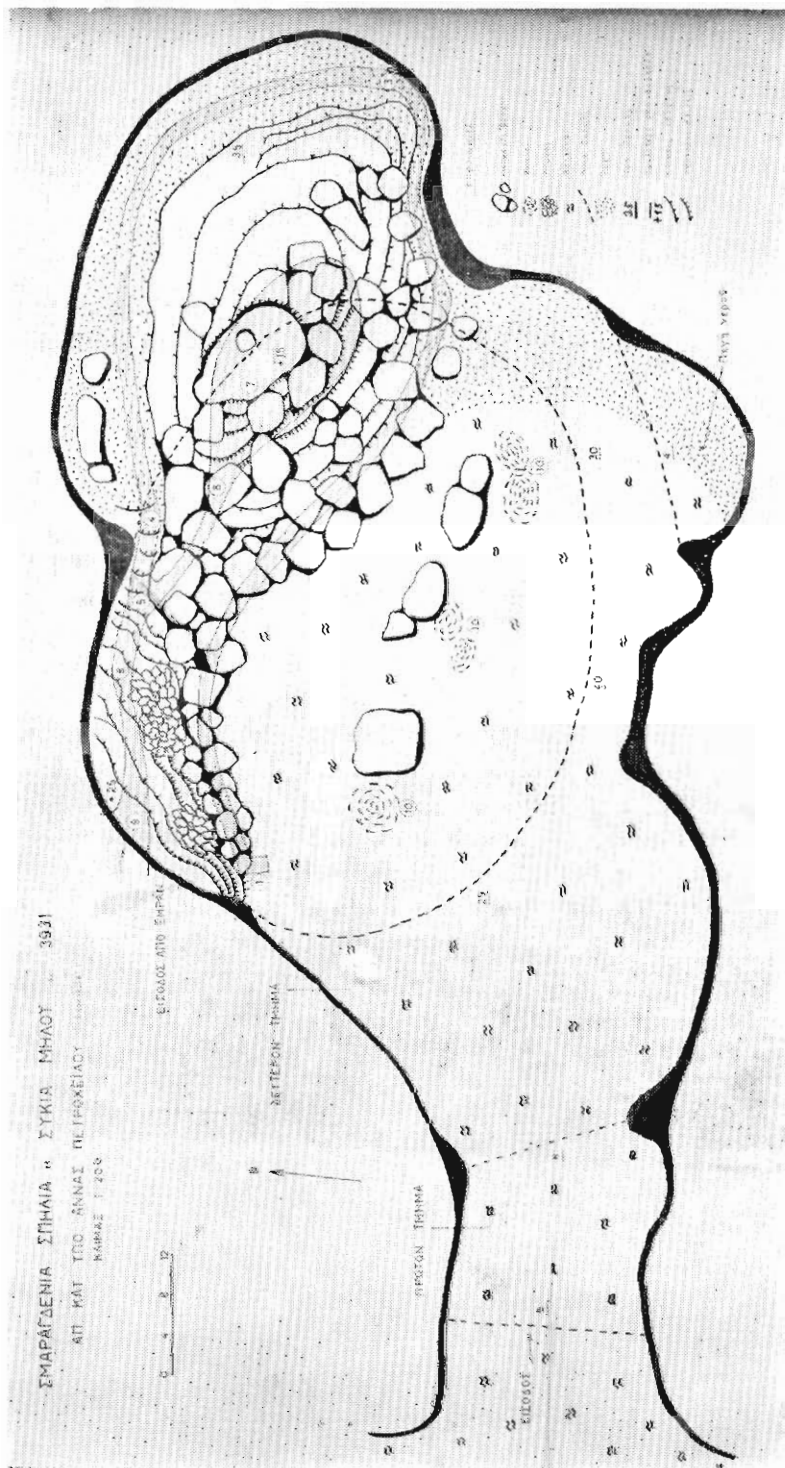
3ον. Ἡ προσπέλασίς διὰ ξηρᾶς, διὰ τῆς διανοιχθισομένης προεκτάσεως τῆς
ὁδοῦ Ἀδάμαντος — Μονῆς Ἁγ. Ἰωάννου, διέρχεται διὰ γραφικωτάτων τοπειῶν καὶ
ἀρχαίων πόλεων.

4ον. Εἰς ἀπόστασιν 3 μιλλίων ἀπὸ αὐτὸ —πρὸς Νότον— ὑπάρχουν «Τὰ Θα-
λασσινὰ Μετέωρα» ἢ «Κλέφτικο», τοποθεσία ἀνεπανάληπτη εἰς ὠραιότητα καὶ συν-
δεδεμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου. Ἀνάμεσα εἰς αὐτὰ καὶ ὁ «Βράχος τῆς Ἑλένης»
ἔπου κατὰ τὴν παράδοσιν «ἔσφαξαν τὴν πεντάμορφη Ἑλένη ἀντὶ νὰ σφαγοῦν τὰ
παλληγκάρια πού τὴν διεκδικοῦσαν».

5ον. Ὀλόκληρος ἢ Μῆλος ἔχει ἀσυναγώνιστα σύνδρομα τουριστικὰ στοιχεῖα
ὅπως: Αἰ κατακόμβαι, τὸ Ἀρχαῖον Θέατρον καὶ τὸ Κάστρο μὲ τὴν ἐκκλησίαν τὴν
«Παναγιά Θαλασσίτρα». Εἰς αὐτὴν ἐστέφθη ὁ πρῶτος Ἑλλήν Βασιλεὺς —κατὰ τοὺς
χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας— ὁ ἀρχιεπιρατῆς Ἰωάννης Κάψης ἢ Καψάλης, ὁ ὅποιος
«έβασίλευσε» ἀπὸ τὸ 1677 - 1680.

Τὰ γραφικὰ χωριά τῆς κτισμένα ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς κορυφογραμμῆς τῆς εἰσό-
δου τοῦ τεραστίου κόλπου τῆς. Αἰ θαυμάσια ἀμμουδιάι τῆς · πλατεῖα ἄμμος κ.λπ.—
ἢ περιφέρημος Μονὴ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου —πλησίον τοῦ σπηλαιου— τὰ μοναδικὰ εἰς
ἔλλον τὸν κόσμον Γλαρονήσια, πού ἀποτελοῦνται ἀπὸ κανονικὰς ράβδους βασάλτου,
ὑψους ἄνω τῶν 20μ. συγκαλλημένας μεταξύ των συμμετρικώτατα. Τὰ ἀναρίθμητα
ἐνάλια σπήλαιά τῆς, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τοῦ Παπαφραγκα, ἡ ἀρχαία καὶ νεωτέ-
ρα ἱστορία τῆς καὶ τέλος... Εἶναι ἡ πατρίς τῆς Ἀφροδίτης! τῆς Σκλάβας Μηλιάς
Κυρᾶς, πού ἐκπροσωπεῖ τὸ γυναικεῖον κάλλος καί... πού κάποτε πρέπει νὰ ἐπιστρέ-
ψῃ γιὰ... πάντα καὶ νὰ δέχεται τὸ παγκόσμιον προσκύνημα στὸ ἰδικὸ τῆς ἀνάκτορον.
Εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς πατρίδας τῆς...

6ον Ἀξιοποιοῦμενον τουριστικῶς, θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν αὐξησιν τῆς τουριστικῆς
κινήσεως τῆς νήσου καὶ γενικώτερον θὰ συμβάλλῃ πολὺ περισσότερο, ἀπὸ ὅ,τι μέχρι
σήμερον, εἰς τὴν Ἑθνικὴν οἰκονομίαν.

2) ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ "ΚΛΕΦΤΙΚΟ,,

"Η ΘΑΛΑΣΣΙΝΑ ΜΕΤΕΩΡΑ

Θέσεις: Εύρίσκονται άμέσως μετά τὸ τέλος τῶν Δυτικῶν παραλίων τῆς νήσου Μήλου καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Νοτίων παραλίων αὐτῆς.

Προσπέλασις: Ἡ προσπέλασις τῶν ἐπιτυγχάνεται μόνον διὰ θενζινοπλοίου ἀπὸ τὸ χωρίον Ἀδάμας (15 μίλια).

Μορφολογία: Ἡ ἀκτὴ τῆς νήσου εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι ὀμαλὴ πρὸς Βορρᾶν καὶ ἔχει σχῆμα ἡμικυκλικόν. Συμπληρώνει κύκλον μὲ πανυφήλους καὶ ὑπερμεγέθεις βράχους πού προβάλλουν κατὰ σειρὰν ἀπὸ τὴν θάλασσαν σὰν μετέωρα εἰς θαυμάσια σχήματα.

Τὸ κενὸν μεταξύ ἀκτῆς καὶ βράχων ὁμοιάζει μὲ ἐκτεταμένην λίμνην μὲ ἥσυχα πάντοτε ὕδατα. (Βλέπε σχηματικὴν παράστασιν).

Θρύλοι καὶ παραδόσεις: Εἰς αὐτοὺς τοὺς γιγαντιαίους βράχους καὶ τὰ ἥσυχά πάντοτε ὕδατα τῆς λίμνης, ὤφειλαν τὴν ἀσφάλειάν των οἱ πειραταί, ἀπὸ τὰς μεγάλας θαλασσοταραχὰς καὶ τὰ θλήματα τῶν ἐχθρῶν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ξενοκρατίας. Αὐτὸς ὁ χῶρος ἐχρησιμοποιήθη ἀπὸ τοὺς ἰδίους ὡς ὀρμητήριον ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος. Ὁ μεμονωμένος βράχος εἶναι ὁ «Βράχος τῆς Ἑλένης». Ὀνομάζεται ἔτσι, διότι «ἐπ' αὐτοῦ ἔσφαξαν τὴν πεντάμορφη Ἑλένη ἀντὶ νὰ σφαγοῦν τὰ παλληκάρια πού τὴν διεκδικούσαν».

Ἔσορος: Τὰ «Θαλασσινὰ Μετέωρα» ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς μεγάλου παγκοσμίου τουριστικοῦ ἐνδιαφέροντος.

1ον. Τὰ θαυμάσια σχήματα τῶν ἀνωτέρω κολοσσιαίων βράχων, μὲ κοιλώματα καὶ σπήλαια, μικρὰ ἢ μεγάλα, μὲ γεφύρας καὶ θαλασσίους διαύλους συνθέτουν ἀνεπανάληπτην εἰκόνα.

2ον. Ὁ θαλάσσιος χῶρος μεταξύ τῶν «Μετεώρων» καὶ τῆς ἀκτῆς τῆς νήσου εἶναι καταπληκτικὸς εἰς ὠραιότητα.

3ον. Ὁ ἴδιος χῶρος συνδέεται μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῆς, ἀπὸ τὸν κατακτητικὸν ζυγόν. Ἀκόμη σώζονται εἰς τὸ «Αὐλάκι» αἱ λαξευταὶ θέστραι τῶν πλοίων τῶν Πειρατῶν καὶ παραλλήλως ὑπερασπιστῶν τῆς πατρίδος.

4ον. Προσφέρονται ὡς ὁ θαυμασιώτερος θαλάσσιος χῶρος ὅλου τοῦ κόσμου, διὰ θερινὰς ἐγκαταστάσεις παγκοσμίου προβολῆς ἀνωτάτου ἐπιπέδου.

5ον. Πολὺ πλησίον των (3 μίλια) εἰς τὰ Ν.Δ. παράλια τῆς νήσου, εὐρίσκεται ἡ θαυμασία ἐνάλιος «Συκιὰ» ἢ «Σμαραγδένια Σπηλιὰ».

6ον. Ἀξιοποιούμενος ἀναλόγως ὁ χῶρος θὰ καταστῇ Κέντρον τοῦ μεγαλυτέρου δυνατοῦ ἀριθμοῦ εὐήμερῶν τουριστῶν ὅλου τοῦ κόσμου.

7ον. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω αἰτίας καὶ τῶν συνδρόμων προαναφερθέντων τουριστικῶν στοιχείων ἡ νῆσος Μήλος, θὰ καταστῆ ὄχι μόνον ὀνομαστή διὰ τὸν πλοῦτον τοῦ ὑπεδάφους τῆς, τῆς ἀρχαίας καὶ νέας ἱστορίας τῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν φυσικῶν καλλονῶν τοῦ ἐδάφους τῆς, συντελοῦσα εἰς τὴν ἀλματώδη αὐξησιν εἰσροῆς συναλλάγματος.

Προβλεπόμενα ἔργα Τουριστικῆς ἀξιοποιήσεως

«Θαλασσινῶν Μετεώρων».

1ον. Ἀνέγερσις ἐπὶ τοῦ Βορείου τμήματος τοῦ ὑψηλοτέρου τῆς ἀκτῆς τῆς Μήλου ἐκτεταμένων ξενοδοχειακῶν ἐγκαταστάσεων, Κυκλαδικοῦ τύπου, ἀνωτάτης κλάσεως.

«Κλέφτικο» ἢ «Θαλασσινὰ Μετέωρα».

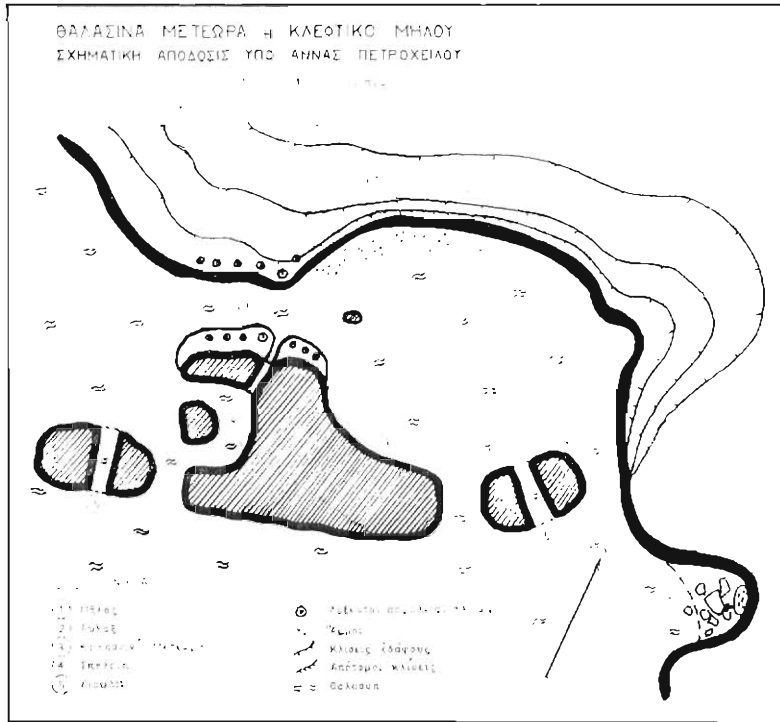
2ον. Ἀξιοποιήσις ὁλοκλήρου τοῦ χώρου μὲ ἐγκαταστάσεις ἀθλοπαιδιῶν ξηρᾶς καὶ θαλάσσης.

3ον. Κατασκευὴ ἀποβάθρας διὰ θαλαμηγούς εἰς κατάλληλον θέσιν, μὴ θίγουσαν τὴν ἐμφάνισιν τοῦ χώρου.

4ον Βαθμίδες καταβάσεως πρὸς τὴν θάλασσαν ἐκατέρωθεν τοῦ κεντρικοῦ τμήματος τῆς ἀκτῆς τῆς νήσου.

5ον. Σύνδεσις τοῦ χώρου ἀπαραιτήτως καὶ διὰ ξηρᾶς δι' ἐπεκτάσεως τῆς ὁδοῦ Ἀδάμαντος - Μονῆς - Ἀγίου Ἰωάννου, μήκους 4 χλμ. περίπου, διὰ τὴν ἐπίσκεψιν των μὲ οἰασδήποτε καιρικᾶς συνθήκας.

6ον. Ἀσφαλτόστρωσις τῆς ἀνωτέρω ὁδοῦ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Θεωρεῖται εὐνόητον ὅτι ἡ μελέτη τῶν ἀνωτέρω ἔργων, θέλει ἐκπονηθῆ ἔν συνεργασίᾳ ἀρχιτεκτόνων, μηχανικῶν καὶ λοιπῶν εἰδικῶν περὶ τὰ τοιαῦτα —δεδοκιμασμένων— πρὸς ἀποφυγὴν ἀνεγέρσεως, ἴσως θαυμασίων καθ' ἑλα κτιριακῶν συγκροτημάτων, πλὴν ὅμως ἀσχετῶν πρὸς τὸ τοπικὸν χρῶμα, τὸ ὁποῖον ἰδιαίτερος ἐκτιμῶν οἱ ξένοι τουρίσται.

3) ΣΠΗΛΑΙΟΝ " Π Η Γ Η ,, ΘΑΛΑΣΣΙΝΩΝ ΜΕΤΕΩΡΩΝ

Ἄριθ. Σπηλ. Μητρώου 3932

Μεταξὺ τῶν σπηλαίων τῆς περιοχῆς «Θαλασσινὰ Μετέωρα» δύο εἶναι τὰ ἀξιολογώτερα. Τὸ μεγαλύτερον ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ Σπήλαιον «Πηγὴ» ποὺ εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ἔξω τῆς λίμνης χώρου.

Ἴστοριότι: Τὸ σπήλαιον συνδέεται μὲ τὴν ἐποχὴν τῆς Πειρατοκρατίας, διότι μὲ τὰ ὕδατα τῆς πηγῆς τῆς εὐρισκομένης εἰς τὸ τέλος του —εἰς αὐτὴν ὀφείλει τὸ ὄνομά του— ὑδρεύοντο οἱ πειραταί, ποὺ ἠσφαλίζοντο ἀπὸ καιρικὰς καὶ ἄλλας συνθήκας εἰς τὴν λίμνην τῶν «Θαλασσινῶν Μετεώρων».

Τὸ Σπήλαιον: Ἡ εἰσοδὸς του, «ἀψιδωτοῦ σχήματος» ἔχει διαστάσεις: πλάτος 50X20 μ. ὕψος. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα θάλαμον διαστάσεων (μῆκος, πλάτος, ὕψος) 60X60X30μ. Ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ μέχρι μῆκους 30 μ. Τὸ ὑπόλοιπον καλύπτεται ἀπὸ ὄγκολίθους ἀποσπασθέντας ἐκ τῆς ὀροφῆς καὶ ἄμμο. Εἰς τὸ τέλος του ὑπάρχει λίμνη μὲ πηγαῖον ὕδωρ διαστάσεων: πλάτος 10X4 μ. μῆκος. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἡ ὀροφή του ἔχει ὕψος 2,5 μ.

Σπηλαιογένεσις: Τὸ σπήλαιον εἶναι διανοιγμένον ἐντὸς τόφου (ἠφαιστειογενὲς πέτρωμα), διὰ θαλασσίας καὶ αἰολικῆς διαδρώσεως. Ἀποτελεῖ τμήμα μόνον τοῦ ἀρχικοῦ σπηλαίου, λόγῳ κατακρημνίσεως μεγάλου τμήματος τῆς ὀροφῆς του. Ἐξακολουθεῖ ὅμως καὶ νὰ διευρύνεται τὸ σπήλαιον καὶ νὰ μειοῦται ἡ ὀροφή του λόγῳ τῶν προαναφερθέντων αἰτιῶν.

Τοῦρισμόςτις: Λόγῳ τοῦ μεγέθους του, τοῦ ἐντυπωσιακοῦ σχήματός του, τῶν προαναφερομένων ὑδρευτικῶν ὑπηρεσιῶν του, τῆς ἱστορίας του καὶ τῆς γειτνιασεῶς του μὲ τὰ «Θαλασσινὰ Μετέωρα» θεωρεῖται Διεθνoῦς Τουριστικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Παρατηρήσεις: Τὸ σπήλαιον ἀνάγκην βελτιώσεως τῆς ἐμφανίσεώς του δὲν ἔχει. Ἐπιβάλλεται ὅμως ὁ καθαρισμὸς τοῦ ποσίμου πηγαίου ὕδατός του, ἀπὸ τὴν κόπρον τῶν θαλασσινῶν πτηνῶν καὶ κάλυψις αὐτοῦ διὰ πυκνοῦ εἰδικoῦ συρματοπλέγματος διὰ νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν πτηνῶν καὶ ἡ χρησιμοποίησις του ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

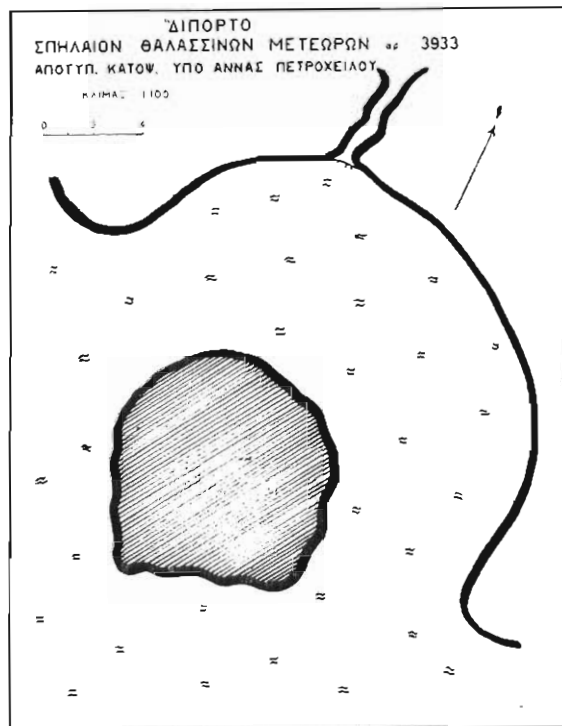
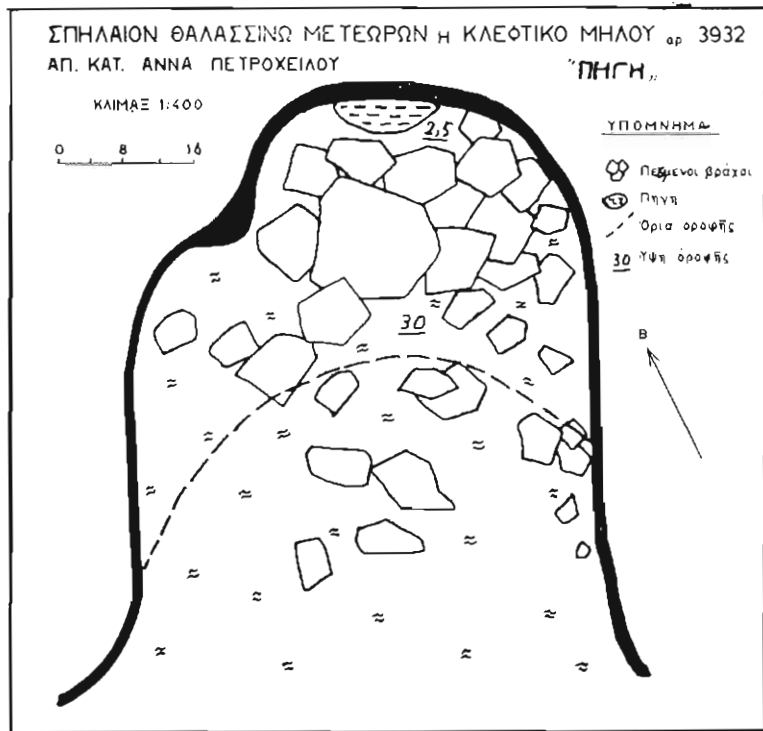
4) ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΔΙΠΟΡΤΟΝ ΘΑΛΑΣΣΙΝΩΝ ΜΕΤΕΩΡΩΝ

Ἄριθ. Σπηλ. Μητρώου 3933

Τὸ ἕτερον σπήλαιον εἶναι διανοιγμένον ἐπὶ τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ ὄγκοδεστέρου Μετεώρου, δεξιὰ τοῦ διαύλου «Αὐλάκι». Ἔχει δύο ἀρκετὰ εὐρυχώρους εἰσόδους μὲ ὑψηλὰς ὀροφάς, διὰ τῶν ὁποίων εἶναι δυνατὴ ἡ εἰσοδος καὶ ἔξοδος μικρῶν βενζινοπλοίων ἀνέτως.

Εἰς κατ' εὐθείαν γραμμὴν τῆς ἀριστερᾶς εἰσόδου του πρὸς τὸ τέλος τοῦ τοίχου του, διανοιγεται στενὴ σχισμὴ μὲ ἔξοδον πρὸς τὸ «Αὐλάκι», ἡ ὁποία ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τῶν πειρατῶν ὡς παρατηρητήριον.

Συνοποβάλλεται ἐνδεικτικὸς χάρτης κατόψεώς του —κατ' ἐκτίμησιν— διότι ἀκριβεῖς μετρήσεις δὲν ἐγένοντο.

5) ΚΑΤΑΚΟΜΒΑΙ Ἡ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΠΗΛΙΑ

Ἄριθ. Σπ. Μητρώου 856

Αἱ Κατακόμβαι Μήλου εὑρίσκονται Ν.Δ. τοῦ Χωρίου Τρυπητή, εἰς ὕψος ἀπὸ ἐπιφάνειαν θαλάσσης 150 μ. Συγδέονται μὲ αὐτὸ διὰ νεοανοιχθείσης ἀσφαλτοστρώτου ἀμαξιτῆς ὁδοῦ μήκους 800 μ.π. Ἐν συνεχείᾳ πεζῇ ἐπὶ δυσβάτου, πολὺ ἀποτόμου καὶ ἐπικινδύνου μονοπατίου μήκους 150 μ.π. μέχρι τῆν εἰσοδὸν των.

Πρόκειται περὶ συστήματος διαδρόμων σημερινοῦ μήκους 185 μ., λαξευμένων τεχνητῶς ἐντὸς τάφου — ἠφαιστειογενὲς πέτρωμα — καὶ χωρισμένων εἰς τρία κυρίως διαμερίσματα, μὲ ἀσυμμέτρους παραλλήλους κατευθύνσεις. Τὰ τρία διαμερίσματα συνεδέθησαν μεταξύ των διὰ διανοιχθέντων τελευταίως διαδρόμων.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Δευτέρου διαμερίσματος ὑπάρχει λαξευτὸς μαρμάρινος τάφος τοῦ «Μάρτυρος». Πιστεύεται ὅτι ἐτάφη εἰς τῶν πρώτων Χριστιανῶν Ἐπισκόπων.

Εἰς τοὺς τοίχους ὄλων τῶν διαδρόμων ὑπάρχουν λαξευμένα «ἀρκοσόλια» = «Θήκια» σήμερον 126 διότι πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἀπεμονώθησαν πρὸς ὑποστύλωσιν τῶν διαδρόμων.

Ἐκαστον ἀρκοσόλιον ἐστέγαζε 5-7 τάφους, ἄνευ προσανατολισμοῦ. Μερικὰ — τῶν διακεκριμένων προσώπων — εἶναι διακοσμημένα μὲ χριστιανικὰ σύμβολα καὶ ἄλλα μὲ ἄνθη. Ἄλλα φέρουν γραπτὰς παραγγελίας τῶν κατόχων των, ὑπὸ τύπον διαθήκης, καὶ ἄλλα ἀναφέρουν τὰ ὄνόματα τῶν ταφέντων. Λόγω τῆς ὑγρασίας πολλὰ ἀπὸ τὰ κοσμήματα καὶ γραπτὰ ἔχουν σχεδὸν καταστραφῆ.

Ἀναφέρομεν μερικὰς ἀπὸ τὰς διασωθείσας ἀναφοράς, ἧ παραγγελίας ἐπὶ τῶν τοίχων τῶν ἀρκοσολίων ὑπ' ἀριθ. 1, 2, 7 καὶ 11.

1. Ἐντὸς πλαισίου: Ναυκλήρου «Θωμᾶ» ΕΝ ΚΩ = Κυρίω — Τερ. Τ. νοῦν — Θωμ (ᾶ) V — (B;) Θωμᾶς — ΠΑΠΟΝΤΩΝ — ΔΙΜΝΝ — ΧΡ (ιστέ) — X — (Μεταξὺ τοῦ X χαραγμένοι ἐντὸς δύο κύκλων 2 σταυροί).

2) ΕΝ ΚΩ = Κυρίω — Ἐνθά)ί (=ή) κείται Στεφανίς — ἡ τοῦ πρεσβυτέρου Μήλωνος δρα (ἰζω) -ύ) μᾶς τὰς μ; τοῦ πλήθους — (εἰς ὄνομα (χριστοῦ;) ἴνα (μὴ ἔτερον ἐνθά) -δε κατάρηται — (μῆδ'ένα πλέον ἐμοῦ τ(οῦ πρ)ε(σβοιτέ)ρου Μήλωνος — (καὶ τέ) κνη(ων τῶν αὐτοῦ καὶ τὴν σύν) γαμον.

7) — ΕΝ ΚΩ (κυρίω) — Οἱ πρεσβοῖτ(εροι οἱ πάσης μνήμ(ης) ἄξιοι Ἀσκληπιδίς — (κὲ Ἐλπίζων κὲ Ἀσκληπ(ισ)ο(στο)ς κὲ Ἀγαλ(λ)ίασις δ)ιάκονος καὶ Εὐτυχία παρθενεύ)σασα κὲ Κλαυδιανή (παρθενεύ)σασα καὶ Εὐτυχία ἡ) τούτων μήτηρ (ἐνθα κείντε κὲ γέμῃ τὸ θήκιον τοῦτο ἄγγελον (μὴ τις ποτέ τολμήσει ἐνθάδε τινα καταθέσθε — Ἰησοῦ Χριστέ βοήθει τῶ γράψαντι πανοικί).

(Ἄξιωματα κατὰ σειρὰν ἀρχαίου κλήρου: Πρεσβύτερος, Διακονίαση, Παρθένος).

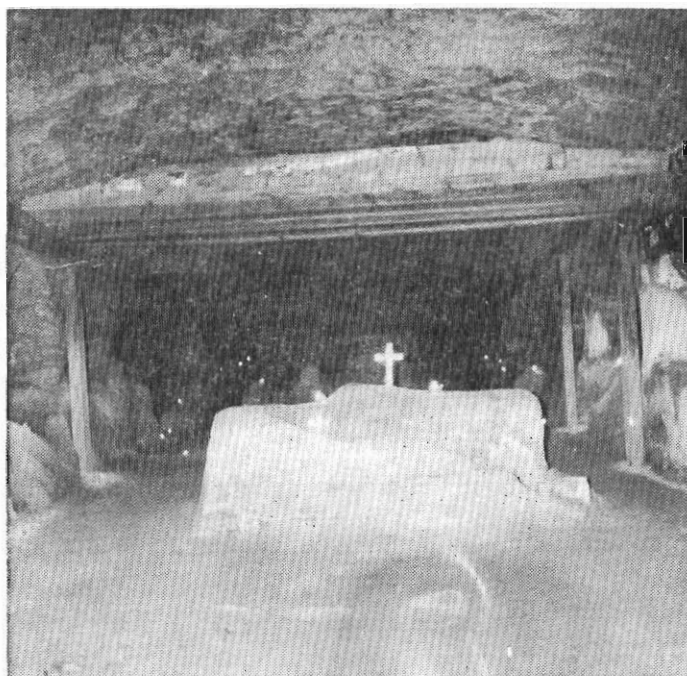
11) Ἐντὸς Πλαισίου:

—Τ —ΤΗ— ΙΗ — ΚΟΕΚ — ΕΛΕΠ — V(ΠΑΔΔΑΟΝ — ΛΑ — ΧΤ ΘΕΟΣ ΦΟΙΟ — ΙΕΡΟΝ, ΧΡ — ΘΕΟΝ Ν.

Ἐκτός ἑμως τῶν τάφων, ἐντός τῶν ἀρκοσολίων, ὑπῆρχον διανοιγμένοι τάφοι εἰς ἑλλην τὴν ἐπιφάνειαν τῶν δαπέδων τῶν διαδρόμων, μὲ ἐλάχιστα κενά μεταξύ των. Τελευταίως αὐτοὶ οἱ τάφοι ἐπληρώθησαν διὰ φερτῶν ὑλικῶν, διὰ τὴν ἀπρόσκοπον ἐπίσκεψιν τῶν κατακομδῶν!...

Διετηρήθησαν, πρὸς ἐπίδειξιν, τρεῖς μόνον τάφοι καὶ εἰς μὲ ὁρατὸν ἀνθρώπινον σκελετόν.

Εἰς πολλὰ ἀρκοσόλια, ἢ μεταξύ αὐτῶν, ὑπάρχουν λαξευταὶ κοιλότητες, πρὸς ἐναπόθεσιν λύχνων. Ὑπολογίζεται ὅτι ἔχουν ταφεῖ 1500 - 2000 νεκροί.

Κατακόμβες Τρυπητῆς: τύφος μάρτυρος.

Εἰς τὰς Κατακόμβας οἱ πρῶτοι Χριστιανοί, ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας, εὗρισκαν ἄσυχον καὶ ἔθαπταν τοὺς νεκροὺς των. Διὰ τὴν ἀσφάλειάν των ἡ εἴσοδος ἦτο πολὺ μικρά. Εὗρισκετο εἰς τὴν πρώτην Κατακόμβην.

Σήμερον ἡ εἴσοδος αὐτὴ ἔχει κλεισθῆ τεχνητῶς καὶ ἔχει διανοιχθῆ ἄλλη ἀνεωττέρα ὁδηγοῦσα διὰ θαμνίδων εἰς τὴν Δευτέραν Κατακόμβην.

Ἐπίσης διεπιστώθη ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἄλλη εἴσοδος πρὸς τὴν τρίτην Κατακόμβην, μέρος τῆς ὁποίας ἔχει ἀπομονωθῆ διὰ τοίχου καὶ ἡ ὁποία ἐξυπηρετεῖ καὶ τὴν μεταξὺ δευτέρας καὶ τρίτης ὑπάρχουσαν μικροτέραν τοιαύτην. Σήμερον ἔχει ἀπομονωθῆ μέρος καὶ αὐτῆς τῆς Κατακόμβης.

Τὸ ἐντὸς αὐτῆς ναῖδριον, ἢ νεκρικός θάλαμος, τὸ ὁποῖον σήμερον ἔχει ἰδιαιτέραν εἴσοδον, θεωρεῖται ὁ πρῶτος Χριστιανικὸς ναὸς τῆς Μήλου.

Κατὰ τὸν Γερμανὸν ROSS (1843) αἱ κατακόμβαι ἱδρῦθησαν τὸν 1ον μ. Χ. αἰῶνα, ἐξ αἰτίας μᾶς ἐπιγραφῆς ἐπὶ τάφου «Ἀλέξανδρος».

Τὸν 5ον μ.Χ. αἰῶνα ἡ Ἀρχαία πόλις Μήλος — σήμερον χωρίον Κλήμα — ἤρημώθη, λόγῳ σεισμῶν, ἢ δὲ εἴσοδος τῶν κατακομβῶν κατεπλακώθη.

Ἀνεκαλύφθησαν τὸ 1840 ἀπὸ ἀρχαιοκαπήλους, κατόπιν ἀνασκαφῶν, τὰς ὁποίας ἐμαρτύρησαν μετὰ τὴν σύλληψίν των.

Καὶ εἰς ἄλλα γύρω σημεῖα ὑπάρχουν πολλαὶ Κατακόμβαι ὅπως καὶ εἰς τὸ Κλήμα. Εἰς ἀπόστασιν 220 μ. πρὸς Β.Δ. τῶν κατακομβῶν, εὑρέθη κατὰ τὰ τέλη Φεβρουαρίου τοῦ 1820 ἀπὸ τὸν Γ. Κεντρωτᾶ, ἢ Μποτόνη — σκάπτοντα τὸ κτήμα του, — τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης. Τὸ ἐπώλησε τὴν 24ην Μαΐου τοῦ ἰδίου ἔτους εἰς τὸν Γάλλον

Κατακόμβες Κλήματος.

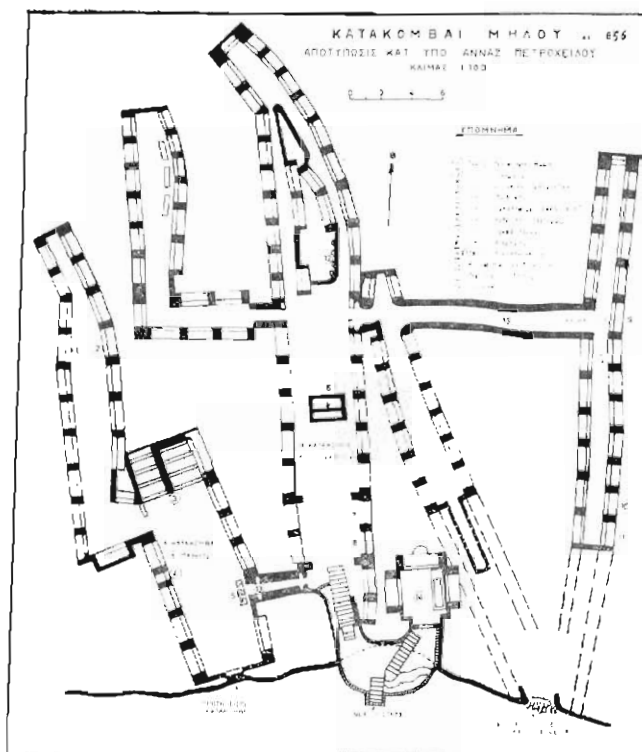
MARCELLUS γραμματέα, τότε, τῆς Γαλλικῆς Πρεσβείας εἰς Κωνσταντινούπολιν, διὰ λογαριασμὸν τοῦ Γαλλικοῦ κράτους, ταξειδεύσαντα εἰς Μήλον εἰδικῶς διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν.

Εἰς ἀπόστασιν 150 μ. π. — πρὸς τὰ ἀριστερὰ — εὑρίσκεται τὸ ἀρχαῖον θέατρον τῆς Μήλου.

Εἰς τὴν διαθήκην τοῦ ὁ Γιαννούλης Μαρκαντώνης, ἰδιοκτῆτης τοῦ κτήματος, ὅπου εὑρίσκονται αἱ κατακόμβαι, ἀναφέρει μετὰξὺ ἄλλων..... «τῆς θυγατέρας μου Μαρίας τῆς ἀφίνω τὴν Ἑλληνικὴν Σπηλιάν».... ἀριθ. 2492 στίς 9.10.1856.

Πωλητήριο Μοσχοῦς χήρας Ἐμ. Μαθιοῦδάκη πρὸς τὸν υἱὸν τῆς Ἀναγνώστην ἀναφέρει: «... δωρεῖται αὐτῷ... ἐλαιόφυτον μὲ δέκα ἐλαιόδενδρα μὲ σπήλαιον καὶ ἀμπουρδέκτην...» ἀρ. 9604 9.9. 1877. Ὁ τελευταῖος τὸ ἐπώλησε, εἰς τὸ Δημόσιον ἀντὶ 1000 δρχ. μὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 11575 πωλητήριο τὴν 25.7.1882. Συμπεριελαμβάνετο λωρὶς τοῦ ἀγροῦ τοῦ πλάτους 4 μ. ὡς καὶ ἀκέφαλον ἄγαλμα, ποῦ εὑρίσκετο ἐντὸς τοῦ σπηλαίου. Ἡ μεταβίβασις ἐγένετο διὰ τοῦ συμβολαιογραφοῦντος Εἰρηνοδίκου Μήλου Κ. Κωνσταντινίδη, παρέντος τοῦ οἴκ. Ἐφόρου Μήλου Γ. Γκιώκα καὶ ἀντιπροσώπων τοῦ Ὑπουργείου Ἐκκλησιῶν καὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Παρὰ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν Κατακομβῶν δὲν ἐπιηκολούθησε καμμιά προστασία ἐκ μέρους τοῦ Δημοσίου. Μόνον τὸ 1927 ἐτοποιηθῆθη ξυλλίγη θύρα ὑπὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας, κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ Γ. Σωτηρίου, ὁ ὁποῖος ἐπεσκέφθη καὶ ἐμελέτησε αὐτάς.

Ἀργότερον συνέστηθη Τοπικὴ Ἐπιτροπὴ Τουρισμοῦ, ἡ ὁποία ἐπέτυχε τὸν καθαρισμόν των ἀπὸ τὰ φερτὰ ὑλικά, ποῦ εἶχαν καταπλακώσει τοὺς τάφους, τὴν ὑποσὺλωσίν των, πρὸς πρόληψιν καταστροφῆς των, τὴν εὐπρεπῆ εἴσοδον καὶ τὸν ἠλεκτροφωτισμόν των, διὰ πηλίνων ἀρχαϊκῶν λύχνων, ὁμοίων ἐκείνων, ποῦ εὑρέθησαν εἰς τοὺς τάφους.

Τὸ ἐκδηλούμενον παραλλήλως μέγαν ἐνδιαφέρον ἐκ μέρους τῶν Συλλόγων Μηλιῶν Ἀθηνῶν — Πειραιῶς, ἐλπίζομεν ὅτι θὰ φέρῃ τὸ προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα, ὑπὲρ τῆς ὀλοκληρώσεως τῆς τουριστικῆς προβολῆς τῶν μοναδικῶν ἐν Ἑλλάδι Κατακομβῶν Μήλου καὶ τῶν δευτέρων τοῦ Κόσμου μετὰ τὰς τοιαύτας τῆς Ρώμης.

6) Σ Π Η Λ Α Ι Α Π Α Π Α Φ Ρ Α Γ Κ Α

Ἄριθ. Σπηλ. Μητρώου 2974, 3829, 3930.

Θέσις: Εὑρίσκονται εἰς τὴν τοποθεσίαν Παπάφραγμα κάτωθεν τῆς ἀρχαίας πόλεως Φυλακωπῆ, εἰς τὰ Βόρεια παράλια τῆς νήσου. Ὑπάρχοντα: εἰς τὴν Κοινότητα Πολλωνίων Μήλου.

Προσπέλασις: Ἡ προσπέλασις τῶν σπηλαίων πραγματοποιεῖται πρῶτον διὰ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Ἀδάμαντος — Πολλωνίων 12 χλμ. καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ θενζινοπλοίου μέχρι τὰ σπήλαια (2 μίλλια).

Ἱστορικόν: Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι τὰ ἀνωτέρω σπήλαια ἐχρησιμοποιοῦσε καθολικὸς ἱερεὺς, πρὸς ἀσφάλειαν τῶν πλοιαρίων του. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου ὀνομάσθησαν σπήλαια Παπάφραγμα. Ἐπίσης ἐχρησιμοποιήθησαν ἀπὸ τοὺς πειρατὰς, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, ὡς ἀσφαλῆ καταφύγια καὶ ὡς ὄρμητῆρια διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις των.

Ἐξερευνήθησαν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1972 ὑπὸ τῆς γραφούσης μετὰ τὴν δοῆθειαν τοῦ κ. Α. Μαυρογιάννη κατοικοῦ Ἀδάμαντος.

Τὰ Σπήλαια: Τὸ «Πρῶτον» — ἐξ ἀριστερῶν — ἔχει διαστάσεις (μῆκος, πλάτος, ὕψος) 70X15X3 μ. Τὸ πρῶτον τμήμα του, μέχρι μήκους 10 μ. καλύπτεται μετὰ ὄροφῆν ὡς εἶδος γεφύρας, τὸ ὑπόλοιπον εἶναι ἀκάλυπτον καταλήγον εἰς ἀμμώδη ἀκτὴν, μετὰ δύο ἐσοχὰς μήκους 6 καὶ 4 μ. Λαξευταὶ βαθμιῶδες ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ τοίχου ὁδηγοῦν εἰς τὸ χεῖλος του.

Κατὰ τὰς θαλασσοταραχὰς εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἔσυραν τὰ κινδυνεύοντα πλοίαρῖα ἐπὶ τῆς ξηρᾶς. Διὰ τοῦτο ὀνομάζεται: «Σύρμα».

Παρά τὰς διαστάσεις του, μεγάλα θενζινόπλοια δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀσφαλισθοῦν λόγῳ τοῦ χαμηλοῦ ὕψους ὄροφῆς τῆς εἰσόδου του.

Τὸ «Μεσαῖον» σπήλαιον ἔχει διαστάσεις 35X28X20 μ. Εἶναι ἀσφαλὲς καταφύγιον μεγαλυτέρων θενζινοπλοίων, λόγῳ τοῦ ὕψους τῆς ὄροφῆς καὶ τοῦ πλάτους τῆς εἰσόδου του.

Τὸ «Τρίτον» ἔχει διαστάσεις 24X25X4,5 μ. Εἶναι καὶ αὐτὸ ἀσφαλὲς καταφύγιον, ἀλλὰ διὰ μικρὰ θενζινόπλοια, λόγῳ τῶν περιορισμένων διαστάσεων τῆς εἰσόδου του.

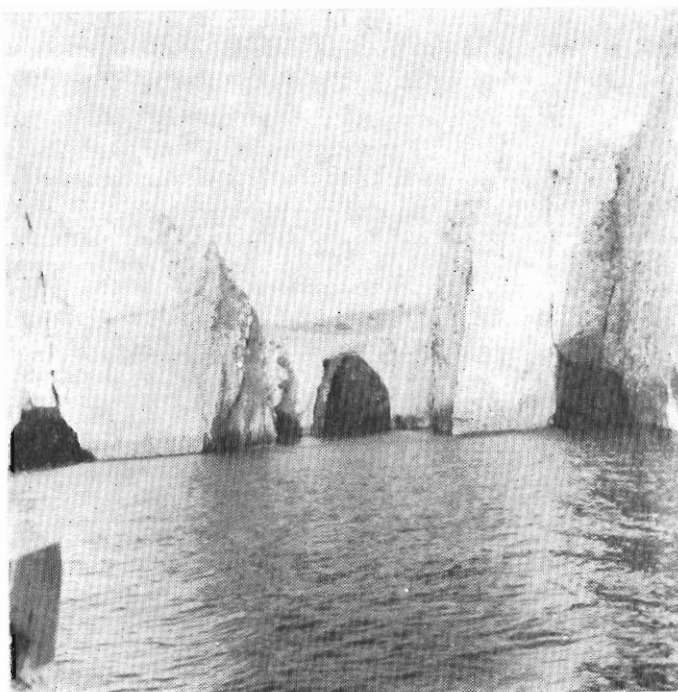
Σπηλαιογένεσις: Τὰ σπήλαια Παπάφραγμα εἶναι διανοιγμένα ἐντὸς τόφου μετὰ συγκολλημένα τεμάχια κισήρεως (ἠφαιστιογενῆ πετρώματα) διὰ τῆς διαβρωτικῆς ἐνεργείας τῆς θαλάσσης.

Τὸ ἀκάλυπτον τμήμα τοῦ «Πρῶτου» σπηλαίου ἐδημιουργήθη ἐκ κατακρημνίσεως τῆς ὄροφῆς του, λόγῳ μειώσεως τοῦ πάχους τοῦ ὑπερχειμένου ἐδάφους του.

Διαστάσεις τῶν σπήλαιων: Τὰ σπήλαια ἐκτείνονται ἐκ Δυσιῶν πρὸς Ἀνατολὰς, εἰς κατ' εὐθείαν γραμμὴν μῆκος: Τὸ «Πρῶτο» 70 μ., τὸ «Μεσαῖον» 35 μ. Τὸ «Τρίτον» 24 μ. Καταλαμβάνουν ἑκτασιν ἀντιστοίχως 350 τ.μ. (τετραγωνικά μέτρα), 250, 200 τ.μ.

Τουρισμός: Λόγω τῆς θέσεως καὶ τῆς μορφολογίας των, τὰ σπήλαια Παπάφραγκα θεωροῦνται Διεθνoῦς Τουριστικοῦ ἐνδιαφέροντος.

1ον. Διότι: Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διὰ ξηρᾶς διαδρομῆς Ἀδάμαντος — Πολλωνίων, ὁ ἐπισκέπτης ἀπολαμβάνει πολὺ ἐνδιαφέρον τμήμα τῆς νήσου.

Σπήλαια Παπάφραγκα.

2ον. Διότι τὸ παραθαλάσσιον χωρίον Πολλώνια εἶναι γραφικώτατον, μὲ τὴν θαυμασίαν ἀμμουδιάν του, τὴν κατάλευκην ἐκκλησοῦλα καὶ τὰ σπιτάκια του, ὡς καὶ τὰ κατακάθαρα δρομάκια του.

3ον. Διότι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θαλασσίας διαδρομῆς, οἱ ἐπισκέπται ἀπολαμβάνουν τὸ θέαμα τῶν θαυμασίων ἀκτῶν τῆς νήσου καὶ κυρίως τὰ Γλαρονήσια.

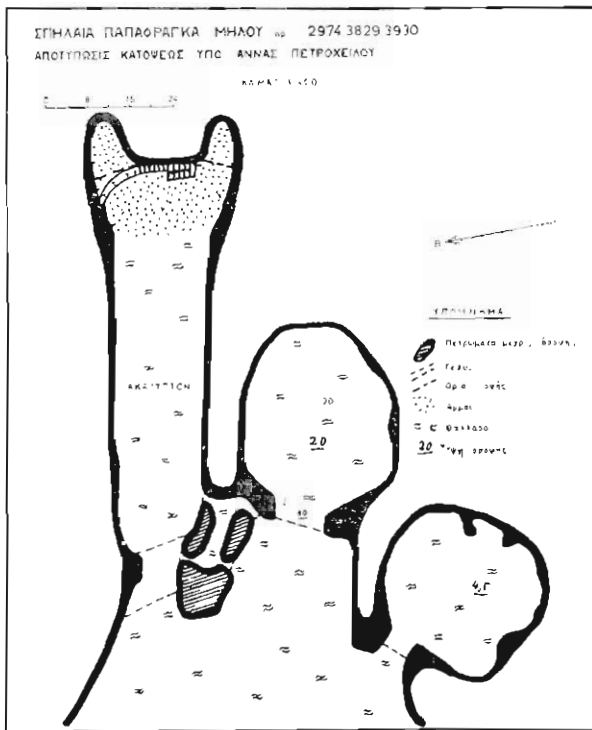
Εἶναι μοναδικὴ στὸ εἶδος τῆς καὶ καταπληκτικὰ συμμετρικῆ ἢ τοποθέτησις πανυψήλων ράβδων βασάλτου, συγκολλημένων μεταξύ των, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν θυθὸν καὶ φθάνουν εἰς ἄνω τῶν 20 μ. ὕψος. Ἀπὸ βασάλτη ἐπίσης εἶναι ὁ δρᾶχος «Καλόγηρος» καὶ οἱ ἀπέναντί των ἀκταὶ τῆς νήσου.

Οὐδεμία τεχνικὴ διαμόρφωσις ἀπαιτεῖται διὰ τὴν προβολὴν των.

Γλαρονήσια : από ράβδους βασάλτου συγκολλημένους μεταξύ των.

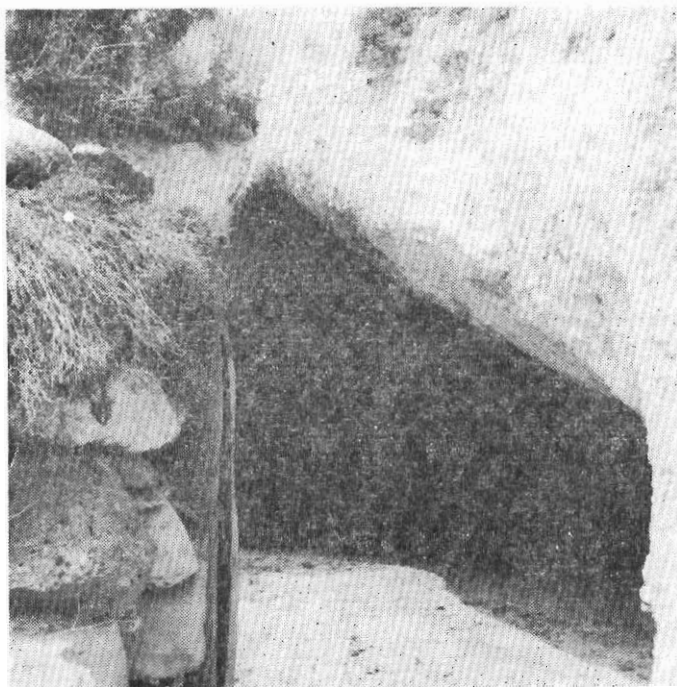

7) Σ Π Η Λ Α Ι Ο Ν Κ Ρ Ι Α Ρ Ι Ο Υ

Ἄριθ. Σπηλ. Μητρώου 3934

Θέσις: Εὐρίσκεται εἰς τὴν τοποθεσίαν Μαραδίτες ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς ἀβαθοῦς χαράδρας, εἰς ὕψος ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης 25 μ.π. Ὑπάγεται εἰς τὴν Κοινότητα Ἀδάμαντος Μήλου.

Προσπέλασις: Ἡ προσπέλασις τοῦ σπηλαίου πραγματοποιεῖται διὰ τῆς ἀμαξιτῆς ὁδοῦ Ἀδάμαντος πρὸς λιθάδια μέχρι τὴν ἀρχὴν τῆς χαράδρας μήκους 4 χλμ. π. Ἐν συνεχείᾳ πεζῇ διὰ τῆς χαράδρας μέχρι τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου εἰς ἀπόστασιν 07' τῆς ὥρας.

Ἡ εἴσοδος τοῦ σπηλαίου «Κριαρισῶ».

Ἱστορικόν: Τὸ σπήλαιον σήμερον χρησιμοποιεῖται ὡς στάνη ὑπὸ τοῦ ποιμένου Γ. Κουρέλη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας ἐχρησιμοποιήθη ὡς καταφύγιον. Τοῦτο διαπιστοῦται ἐκ τῆς τεχνητῶς διανοιγμένης μικρᾶς ὀπῆς, πλησίον τῆς ὀροφῆς, ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τοίχου του, ἢ ὁποῖα ὁδηγεῖ διὰ στενοῦ καὶ χαμηλοῦ διαδρόμου, πρὸς κρυφὴν ἐξοδον. Μικρὰ λαξευτὰ κοιλότητες ἐπὶ τοῦ τοίχου, βοηθοῦν διὰ τὴν εἰς αὐτὴν διείσδυσιν. Ἐξερευνήθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1972 ὑπὸ τῆς γραφύσεως τῆς βοηθείας τοῦ κ. Ἀντ. Μαυρογιάννη κατοικοῦ Ἀδάμαντος.

Τὸ Σπήλαιον: Ἡ εἴσοδος τοῦ σπηλαίου, ὀρθογωνίου σχήματος, ἔχει διαστάσεις: πλάτος 3X2 μ. ὕψος. Ἀκολουθεῖ ἐπιμήκης θάλαμος, τεχνητῶς διανοιγμένος μήκους 20X6 μ. πλάτος. Τὸ ὕψος τῆς ὀροφῆς του, μέχρι μήκους 10 μ. εἶναι 2,5 μ. Ἀμέσως τὸ ὕψος του μειοῦται καθέτως εἰς 1,5 μ. μέχρι τὸ τέλος του.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ ὑψηλοῦ τμήματος τῆς ὀροφῆς, εἰς τὸ κέντρον τοῦ καθέτου τμήματος, ἐξ αἰτίας τοῦ ὁποίου μειοῦται τὸ ὕψος εἶναι λαξευμένη κεφαλὴ κριοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλει τὸ σπήλαιον τὸ ὄνομά του.

Δυὸ μέτρα περίπου πρὸ τῆς λαξευτῆς κεφαλῆς ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ τοίχου, εἶναι λαξευμένα τέσσαρες ἀβαθεῖς ἡμικυκλικαὶ κοιλότητες πλάτους 0,10X0,8 μ. — τύπου βαθμίδων — ὀδηγοῦσαι εἰς τεχνητῶς διανοιγμένην ὀπήν, εὐρισκομένην εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τοῦ τοίχου, διαστάσεων 0,5X0,4 μ.

Λαξευτὴ κεφαλὴ κριοῦ στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ σπηλαίου.

Ἡ ὀπή ὀδηγεῖ εἰς ἀνηφορικὸν διάδρομον διαστάσεων (μήκος, πλάτος, ὕψος) 20X1X1 μ. ὁ ὁποῖος καταλήγει εἰς μικρὰν μυστικὴν ἔξοδον προφυλαγμένην, ἀπὸ θάμνους.

Σπηλαιολογέσεις: Τὸ σπήλαιον εἶναι διανοιγμένον τεχνητῶς, ἐντὸς τόφου (ἠφαιστειογενές πέτρωμα) διὰ λαξεύσεως μὲ εὐθυγράμμους τοίχους καὶ ὀροφήν.

Διαστάσεις: Τὸ σπήλαιον ἐκτείνεται ἐκ Ν.Α. πρὸς Β.Δ. εἰς κατ' εὐθείαν γραμμὴν μήκους 20 μ. Καταλαμβάνει ἔκτασιν 120 τ.μ.

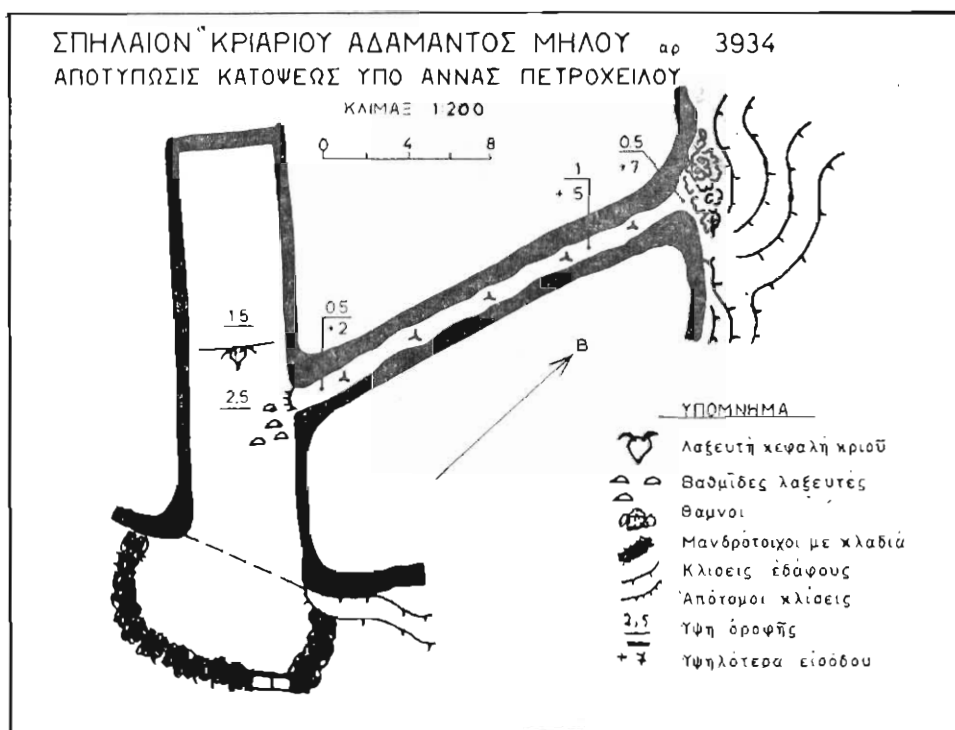
Τουρισμός: Ἐάν καὶ τὸ σπήλαιον εἶναι τεχνητὸν καὶ περιορισμένων δια-

στάσεων, ἐν τούτοις θεωρεῖται τουριστικὸν τοπικὸ ἔνδιαφέροντος, διὰ τὴν ἱστορίαν του καὶ κυρίως διὰ τὴν λαξευτὴν κεφαλὴν κριοῦ, μοναδικῆς εἰς ἑλληνικὰ καὶ ξένα σπήλαια, τῆς ἑποίας τόσο τὴν χρονολογίαν, ὅσον καὶ τὸν σκοπὸν λαξεύσεώς της, παρὰ τὰς προσπάθειάς μας δὲν κατορθώσαμεν νὰ ἐξακριβώσωμεν.

Ὁ Κριός εἶναι ὄνομα καὶ ἔμβλημα τῆς Μήλου. Μήλος εἰς τὴν Ὀμηρικὴν διάλεκτον = Κριός.

Ἐπίσης εἰς νεοανακαλυφθέντα, εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν Φυλακωπὴν, ἰδιωτικὸν ἀρχαῖον τάφον — οἰκογενειακὸν — ἑπτὰ θέσεων, τῶν ὁποίων μόνον αἱ δύο ἐχρησιμοποιήθησαν, ὑπάρχουν τέσσαρες κεφαλαὶ κριοῦν, λαξευμένων εἰς τὸ κέντρον τῶν τεσσάρων κεντρικῶν θέσεων πρὸς ταφήν.

Ἡ ἡλικία του προσδιωρίσθη ἀπὸ εἰδικούς, ὡς ἀνήκουσα εἰς τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα.

8) ΣΠΗΛΑΙΟΝ "Κ Α Τ Α Φ Υ Λ Ι,, ΚΛΗΜΑΤΟΒΟΥΝΙΟΥ

Ἄριθ. Σπηλ. Μητρώου 3936

Θέσις: Εὑρίσκεται πλησίον τοῦ χωρίου Κληματοβουνίου εἰς ὕψος ὑπὲρ ἐπιφ. θαλάσσης 150 μ.π. Ὑπάγεται εἰς τὴν τὴν Κοινότητα Τρυπητῆς Μήλου.

Ποσοπέλασις: Τὸ Κληματοβούνιον συνδέεται μὲ τὴν Τρυπητὴν διὰ ἀμαξίτης χωματοστρώτου ὁδοῦ μήκους 1 χμ. π. Ἐν συνεχείᾳ διὰ μονοπατίου ἀρχομένου ἀπὸ τὴν οἰκίαν Πέρρου Πρεβενᾶ μέχρι τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου εἰς ἀπόστασιν 200 μ.π.

Ἰστορικόν: Τὸ σπήλαιον λόγῳ τοῦ ὀνόματός του «Καταφύλι» = Καταφύγι, ἀποδεικνύεται ὅτι ἐχρησιμοποιήθη ὡς Καταφύγιον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τρομοκρατίας (τὸ πρῶτον τμήμα του) διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ φυγὴ διὰ τοῦ ὑπάρχοντος φωταγωγοῦ. Σήμερον χρησιμοποιεῖται ὡς σταῦλος μεγάλων ζώων. Ἐξηρευνῆθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1972 ὑπὸ τῆς γραφούσης τῆ βοηθεία τοῦ κ. Ἄντ. Μαυρογιάννη.

Τὸ Σπήλαιον: Ἡ εἴσοδος τοῦ σπηλαίου ἀψιδωτοῦ σχήματος εἶναι φυσικὰ διανοιγμένη ἐντὸς τόφου διαστάσεων: πλάτος 7, X ὕψος 4 μ. Ἀπότομος κατάθασις 4 μ., τῆς ὁποίας ἡ πρόσθασις ἐπιτυγχάνεται δι' ἐλικοειδοῦς διαδρόμου ὁδηγεῖ εἰς θάλαμον διαστάσεων (μῆκος, πλάτος, ὕψος) 7X21X5 — 3,5 μ. χωρισμένον εἰς τρεῖς μικροτέρους διὰ ξηρολιθοδομῆς καὶ θύρας. Οἱ δυὸ πρῶτοι θάλαμοι φωτίζονται ἀπὸ τὴν φυσικὴν εἴσοδον τοῦ πρώτου. Ὁ τρίτος διὰ φωταγωγοῦ εὑρισκομένου εἰς τὸ ἀνώτατον τμήμα τοῦ πρὸς Ν. τοίχου του, παραλλήλου πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου.

Πρὸς τὸ τέλος τοῦ ἀριστεροῦ τοίχου τοῦ πρώτου θαλάμου κλεισμένη θύρα μαρτυρεῖ τὴν ὑπαρξιν καὶ ἄλλου θαλάμου ἀγνώστων διαστάσεων. Πρὸς τὸ τέλος τοῦ δεξιῦ τοίχου του ἐκ ξηρολιθοδομῆς διανοίγεται τεχνητὸς διάδρομος διαστάσεων 22X 2,5X2,5 — 3 μ. μὲ ἐνδιαμέσους λαξευτὰς κοιλότητας ἐπὶ τῶν τοίχων (2 δεξιὰ, 1 ἀριστερά).

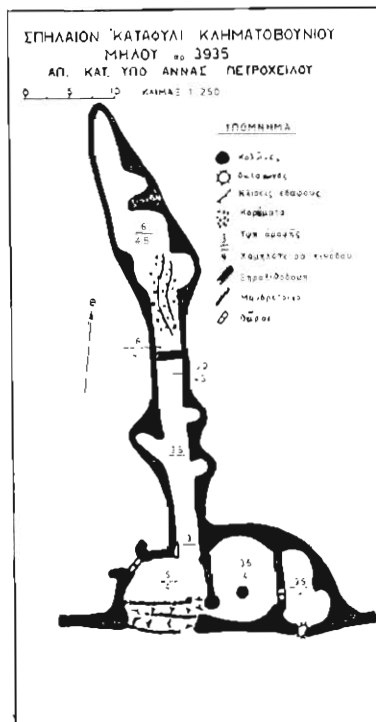
Εἰς τὸ τέλος τοῦ διαδρόμου παρεμβάλλεται χαμηλὸς τοῖχος ἀπὸ ξηρολιθοδομῆν ὕψους 0,60 μ. μειώνων τὸ ὕψος τῆς ὀροφῆς (1,6). Ὁ διάδρομος συνεχίζεται εἰς ὅμοιον πλάτος ἀκόμη 7 μ. μὲ ἐπικλινῆς δάπεδον ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά. Μετὰ δὲ διάδρομος διαπλατύνεται πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐν εἴδη ἐσοχῆς, ἀκόμη 2,5 μ. καὶ ἀριστερὰ 1,5 διὰ νὰ πλατύνη μετὰ 4 μ. ἀκόμη 1,5 μ. σχηματίζων θάλαμον διαστάσεων 10X 6,5X6 μ. Πρὸς τὸ ἀριστερὸν τέλος τοῦ θαλάμου, διανοίγεται διάδρομος διαστάσεων 16X2,5X3 μ. μὲ ἐσοχὴν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ δεξιῦ τοίχου του διαστάσεων 2,5X2,5μ.

Σπηλαιογένεσις: Τὸ πρῶτον τμήμα του σπηλαίου (οἱ τρεῖς θάλαμοι) εἶναι φυσικῶς διανοιγμένοι ἐντὸς τόφου (ἠφαιστειογενὲς πέτρωμα) διὰ διαδρώσεως καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ τοῦ ἀνέμου (αιολικὴ ἐπίδρασις) μὲ τεχνητὰς διευρύνσεις. Ὁ διά-

δρμος γενικῶς εἶναι τεχνητῶς διανοιγμένως. Ἴσως νὰ ἀπετέλει ἐρευνητικὴν στοάν, πρὸς ἀνακάλυψιν μεταλλεύματος ἢ ἀποθήκην ζωοτροφῶν, ἀκόμη καὶ τροφίμων.

Διαστάσεις: Τὸ σπήλαιον ἐκτείνεται ἐκ Ν. καὶ Β. εἰς κατ' εὐθείαν γραμμὴν μῆκος 60 μ. Καταλαμβάνει ἔκτασιν 380 τ.μ.

Τουρισμός: Τὸ Σπήλαιον «Καταφύγι», ἂν καὶ δὲν ὑστερεῖ εἰς μέγεθος, ἐν τούτοις, διότι τὸ μεγαλύτερον τμήμα του εἶναι τεχνητόν, εἶναι τοπικοῦ τουριστικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἐξ αἰτίας τῆς συνδέσεώς του μὲ τὴν ἐποχὴν τῆς τρομοκρατίας.

R É S U M É

RECHERCHES SPÉLÉOLOGIQUE A L'ILE DE MILOS

Par Anne Petrochilos

1. Grotte en émeraude ou «Sikia» (figuier), marine No 3931. Elle se trouve au SW de l'île et est ouverte dans les tufs volcaniques. Ses dimensions sont 130 x 40 mètres, à une large entrée, où les bateaux peuvent avancer jusqu'au fond.
Au centre de la grotte le plafond s'est effondré et le soleil entre presque pendant toute la journée, permettant les bains au soleil dans la grotte.
Les matériaux de plafond effondré ont formé une colline permettant l'entrée à la grotte de la terre ferme.
2. Les Météores marines ou «le Maquis». 8 milles plus au S de la grotte précédente se trouvent quelques rochers immenses aussi en tuf volcanique en cercle enfermant presque un lac tranquille. Les pirates utilisaient autrefois ce «lac» comme refuge.
3. La grotte à la source (marine) No 3932 à une entrée 50 x 30 mètres. Au fond de la grotte une source à l'eau douce.
4. La grotte «Diporto» (à deux portes), No 3933, est au premier rocher à deux entrées hautes.
5. Les Catacombes. No 865. Des grottes artificielles ouvertes par les premiers Chrétiens aux tombeaux creux dans les murs et les planchers. On estime les morts enterrés à 1500 - 2000. Elles ont été découvertes en 1810.
6. Grottes Papafranga No 3974, 3829, 3930 (marines). La première est 70 x 15 m. et son plafond s'est effondré à sa plus grande partie. La mer entre très profondément et autrefois un couré catholique de la région y protégeait sa barque contre les tempêtes.
7. La deuxième est 30 x 25 x 20 mètres et elle permet l'entrée de grandes barques.
8. La troisième est 20 x 20 x 4,5 mètres permettant l'entrée de petites et basses barques.
9. Grotte du Criarion (bâlier) No 3934. Elle est artificielle creusée dans les tufs, 20 x 6 x 2,5 mètres et au milieu la hauteur diminue à 1,5 mètre. Là, une tête de bouc a été sculptée.
10. Katafili, No 3935, naturelle dans des tufs 20 x 9 x 5 mètres, utilisée comme écurie. Au centre une galerie artificielle de 50 mètres de longueur.